

הדרכת רבינו הזקן בעת רדיפות המתנגדים

(לקראת י"ט כסלו, מתוך המבוא למהדורה החדשה של "אגרות קודש אדמו"ר הזקן")

שנת תקל"ב

להשיב מלחמה שעה, וכן כתב אז אל החסידים באושאץ (אגרת **Error! Bookmark not defined.**): "מודעת זאת בארץ הרעש הגדול שבמדינתנו ועת צרה היא ליעקב וממנה יושע בקרוב, ועל כן זאת העצה היעוצה על פני כל הארץ, לקיים מ"ש חבי כמעט רגע עד יעבור זעם ... ובה' בטחתי שאל יעזבונו נצח סלה ועד, ובקרוב יחזיר העטרה ליושנה. והנה עד כה ועד כה יתנהגו במבצר, כאשר שמתני בפי מוכ"ז, ולא עם מסירה ח"ו".

ויתרה מזו כתב אז אל החסידים בסמיליאן (אגרת **Error! Bookmark not defined.**): "נא ונא לטרוח בכל לב ונפש לתקוע אהבת רעהו בלבו, ואיש את רעת רעהו אל תחשוב בלבבכם כתיב, ולא תעלה על לב לעולם".

שנת תקנ"ח בוילנא

כבר בתקופת הרב המגיד ממעזריטש התקיים מנין חסידי בוילנא, אלא שבשנת תקל"ב, כשהתחילו החרמות והרדיפות נגד החסידות, סגרה הקהלה את המנין החסידי, כמסופר בקונטרס זמיר עריצים הנ"ל.

בשנים הראשונות של תקופת רבינו, התפתחה שוב הקהלה החסידית בוילנא, ובראשה עמד החסיד ר' מאיר רפאלס (יפה). החסידים חידשו את המנין החסידי בביתו של החסיד ר' אליעזר ב"ר חיים, ואחר כך (לערך בשנת תקנ"ח) עבר המנין לביתו של החסיד ר' מאיר רפאלס הנ"ל. המנין הזה התקיים בידיעת ובהסכמת ראשי הקהל, וגם החסיד ר' מאיר רפאלס הנ"ל הי' חבר הקהל באותן שנים. אמנם במשך שנת תקנ"ז התחילו רדיפות המתנגדים נגד עדת החסידים בוילנא.

במשך הקיץ פנו החסידים שבוילנא אל רבינו בשאלה, איך ללחום נגד הרדיפות האלו. ורבינו השיבם בתחלת שנת תקנ"ח (אגרת **Error! Bookmark not defined.**): "להיות כי הקשו לשאול במופלא ממני, לחוות דעי למרחוק, בדבר שלא שמעתי מפי רבותי נ"ע, כשנעשה מעשה רב ועצום במאוד מהנעשה עתה, דהיינו בשנת תקל"ב ... רבינו הגדול זצלה"ה לא בחר בהן לעשות שום מעשה לנגדם, רק כל כוחם של ישראל בפייהם, לזעוק לה' מפר מחשבות ערומים ולא תעשנה ידיהם תושיה ... והנה כאז כן עתה, הדבר מוטל עלינו חובה, לשתוק ולסבול ולקבל היסורים באהבה, כי הם כמו תבלי לידה ממש, ומובטחני בה' גומר בעדינו שכאשר יפסקו החבלים וצירים בקרוב אי"ה, יתילדו אלפים ורבות, ונלוו אל השם לשרתו".

ביום ג' דחול המועד סוכות נפטר הגר"א בוילנא, ורבינו כתב אז אל החסידים בוילנא (ראה אגרת **Error! Bookmark not defined.**): "אחר פטירת כבוד הגאון החסיד ז"ל מוילנא, כתבתי אזהרה נוראה לכל סיעת מרחמינו שלא לספר אחר מטתו של ת"ח שום שמץ דבר דופי ושמצה, בלי שום הוראת היתר בעולם".

כבר ביום שלפניו התאספו גבאי בית המדרש (הקלויז) הישן בוילנא לדון בנושא החסידים, והחליטו "לנגוש אותם בכל מיני כפיות ונגישות". ובהושענא רבה הכריזו קהל ווילנא חרם על עדת החסידים בוילנא: "מי שילך בדרכיהם ויתנהג כמנהגיהם, לא די שהאיש ההוא מנודה מכל ומובדל ומופרש מכל קדושת ישראל, אף גם שהאיש לא יחשב לבר ישראל כל עיקר, שיהיה בכל וכל כנכרי, דהיינו פתו פת כותי וכו', וכלה גרש יגרש האיש ההוא מפה קהלתנו יצ"ו, ושלא יהיה לו שום חזקת ישוב, ופשיטא שלא יהיה לו שום התמנות בקהל ובאסיפה ובשום חברה, והכל על פי רודף הנעלם".

אודות מאורעות קיץ תקל"ב סיפר רבינו, באגרת אל אנ"ש בוילנא (אגרת **Error! Bookmark not defined.**): "כשנעשה מעשה רב ועצום במאוד ... בשנת תקל"ב, קהלת בראד שהדפיסו הכרוז דמחנכם, ועוד נוסף עליהם דברים רבים קשים כגידיים ומרורות פתנים, שקרים וכיזובים גדולים ועצומים על כמה ניירות, ונשלחו הספרים בכל תפוצות הגולה, ממש לא יאומן כי יסופר גודל הבזיונות והיסורין שנעשו אז להצדיקים המפורסמים דוואלין. עד שלא יכלו לשבת בבתיהם, ובאו כולם לחסות בצל כנפיו של רבינו הגדול המנוח זלה"ה בקהלת ראוונע, ולטכס עצה כדת מה לעשות. והיו אז דרכים הרבה לעשות מעשה לסתור ולהפר מחשבותם, ולכתוב עליהם מרורות בכפלי כפליים בשפת אמת תכון לעד, ולהדפיס גם כן ולשלחם ביעקב, ועוד דרכים אחרים. אך רבינו הגדול זצלה"ה לא בחר בהן לעשות שום מעשה לנגדם, רק כל כוחם של ישראל בפייהם, לזעוק לה' מפר מחשבות ערומים, ולא תעשנה ידיהם תושיה".

ועל התוצאות מכך סיפר רבינו (בהמשך אותה אגרת): "וכאשר פתר לנו כן הי', ונתקיים בהם עד ארגיעה לשון שקר, ונעקרו הספרים הנ"ל מן העולם. ובנו נתקיים למען ענותך להטיבך באחריתך, והי' ראשיתך מצער ואחריתך ישגה מאוד. כאשר עיינו ראו ולא זר, אשר אחר זה נתרבו לאלפים ורבבות אנ"ש בכל המדינות, בראותם הפלגות השקרים שמפליגים שכנגדנו עלינו, בהעצימים והרעישם כל העולם עלינו ברעש גדול וקול תרועה".

שנת תקמ"ז

שוב חידשו המתנגדים את כתביהם נגד החסידים בשנת תקמ"א (ראה "חסידים ומתנגדים" ע' 101-121); ויתירה מזו – בשנת תקמ"ז (ראה שם ע' 142-159).

בעיר מוהילוב הכריזו אז ח"י רבנים נגד החסידים שהם מלעיגים על דברי חז"ל, וגזרו על הרחקות, ואחר כך שלחו אחר רבנו לבוא לעמוד לפנייהם לדין. ועל כך השיב להם רבנו (אגרת **Error! Bookmark not defined.**): "עדות שקר על החסידים שלא בפניהם, שהם מלעיגים על דברי חז"ל וכיו"ב, וגם גמרו דינם שלא בפניהם, אינו כהלכה. וכי יש לחסידים המון עדים, שדברים שבדו עליהם הם שקר. אלא שאותם רבנים שכבר פסקו כן על החסידים פסולים לדון בנידון זה, שהם נוגעים בדבר. והעצה היעוצה היא לעמוד לדין לפני רבנים אחרים, שלפניהם מוכן רבנו להשיב לכל אשר ישאלוהו".

ואודות הרדיפות נגד החסידים שבאותה שעה כתב רבינו (בהמשך אותה אגרת): "המרוחקים בהרחקות אשר יצאו מפי חכמים הנ"ל, ומהם ראו וכן עשו המוני עם להרע אותנו, ונתנו אותנו כבני בליעל וכאפיקורסים גמורים, שכל הקודם להרגו זכה ומזכה את הרבים וזכות תלו"י בו, ואלמלא מוראה של מלכות איש את רעהו חיים בלעו, וצדקה תחשב לו. ובהצנע לכת כבר נעשו מעשים אשר לא יעשו, והותרה הרצועה לירד לחייהם ולקפח פרנסתם במה דאפשר. ונודע מה שאמרו רז"ל שכל הגוזל פרוטה מישראל כאלו נוטל נשמתו הימנו ונפשו ונפשות ביתו, מלבד הלבנת פנים ושפיכות דמים אשר נשפך כמים, כי נשאנו חרפה בגוים ובושת פנים כסתנו בקרב אחינו בני ישראל".

בהתאם להוראה הנ"ל של הרב המגיד ממעזריטש, הנה למרות גודל הרדיפות נגד החסידים, הורה להם רבינו להבליג ולא

רדיפות אלו הלכו והתגברו, שכלל הלקאות פומביות, הריסת בתים וביזת רכוש ועוד. כשהגיעו הדברים לידי כך, התאמץ רבינו להצילם מרדיפות המתנגדים נגדם (ראה אגרת **Error! Bookmark not defined.**): "כי היתה ידי עמו שיתאמץ להציל עשוקים ונרדפים בהכאות ושמתות ושאר רדיפות מלאות". רבינו אף אסף ושלה להם סכום גדול של 800 רובל (חקירות החסידים בעת מאסר תקני"ט, תולדות חב"ד ברוסיה הצארית פרק א).

החסידים הגישו תלונה להנהלת הפלך על הרדיפות נגדם, ובכ"א אייר תקני"ח פורסמה החלטת הנהלת הפלך ווילנא, שמוותר לחסידים להתפלל במנייניהם, ואסור לקהל ווילנא לענוש אותם ולרדוף אותם (חסידים ומתנגדים ח"א ע' 212).

מיד כשנעצרו הרדיפות, בתחלת קיץ תקני"ח, כתב רבינו אל החסידים בוילנא, שלא להחזיק עוד במחלוקת (ראה אגרת **Error! Bookmark not defined.**): "לאחר שהוציא לאור משפטם להצילם מיד רודפיהם שלחתי אליו אחר חג השבועות מיד כמה בקשות ואזהרות שלא יחזיק עוד במחלוקת לשם שמים, ולא לעשות מנין בפני עצמו. ומכל שכן שלא להנקם ח"ו מהרודפים בשום מלשינות בעולם, הס מלהזכיר, ובפרט במלשינות דוידז אחז בשרי פלצות ממש".

שנת תקני"ט

אמנם מיד ב' סיון תקני"ח, שנים עשר יום אחרי פרסום החלטת הנהלת פלך ווילנא, לאסור את רדיפת החסידים על ידי קהלת ווילנא, נמסרה לקיסר רוסיה מלשינות נגד רבינו, אשר כאילו הוא קושר קשר לעזור למהפכה הצרפתית נגד רוסיה, ואשר הוא וחסידיו חיים בהפקרות וגונבים וגוזלים, ולכן מיעץ המלשין אל הקיסר להגלותם לערבות השוממות.

אחרי המלשינות בקיץ תקני"ח, נגד רבינו ונגד החסידים בוילנא, נאסר בראשית שנת תקני"ט רבינו, יחד עם 22 מגדולי החסידים בוילנא. רבינו נשלח מיד לעיר הבירה פטרבורג לחקירות, ואילו חקירת חסידי ווילנא התחילה בוילנא עצמה. אחר כך נשלחו חלק מראשי החסידים האסורים לפטרבורג להמשך החקירה.

אחרי החקירות ותרגום התשובות לרוסית ומסירתן אל הקיסר פאול, כתב הקיסר פקודה ב"ט כסלו תקני"ט (נספח **Error! Bookmark not defined.**): "לא מצא בהתנהגות היהודים שהקימו את כת הקרלינים שום דבר מזיק למדינה, ולא שום שחיתות או משהו אחר המיפר את השלוה הכללית, וציוה לשחרר את כולם".

החסידים הנאסרים בוילנא היו אז באמצע דרכם לפטרבורג, וכשהתקבלה הוראת הקיסר לשחררם, הוחזרו מאמצע הדרך לוילנא, ושם שוחררו בכ"ח כסלו – אור לנר החמישי תקני"ט.

אחר הגאולה כתב רבינו לאנ"ש (אגרת **Error! Bookmark not defined.**): "באתי מן המודיעים מודעה רבה לכללות אנ"ש, על ריבוי החסידים אשר הגדיל ה' לעשות עמנו, לאחוז במדותיו של יעקב שאר עמו ושארית ישראל, שמשים עצמו כשיריים ומותרות ממש שאין בו שום צורך, לבלתי רום לבבם מאחיהם כו' ולא להרחיב עליהם פה או לשרוק עליהם ח"ו, הס מלהזכיר באזהרה נוראה, רק להשפיל רוחם ולבם במדת אמת ליעקב מפני כל אדם במיכות רוח ומענה רך משיב חימה ורוח נכאה כו', וכולי האי ואולי יתן ה' בלב אחיהם כמים הפנים".

ויתירה מזו כתב להם רבינו, שלא לדבר נגד גדולי המתנגדים רק לאהוב אותם (אגרת **Error! Bookmark not defined.**): "באתי להזהיר שנית באזהרה כפולה ומכופלת לכל סיעת מרחמינו הקרובים והרחוקים בכל מקומות מושבותם, בל יורו היתר לעצמם, לפתוח פה ולשון על כבוד התורה, כ' הגאון החסיד הנ"ל זללה"ה ... וגם לרבות שארי ת"ח וכל לומדי תורה יראי ה' הקטנים עם הגדולים שאינם

מסיעת מרחמינו, חלילה וחלילה ליתן בהם שום שמץ דופי ח"ו ... להרגיל את לבם לאהוב את כל אחד מבני ישראל אף אם אינו מסיעת מרחמינו ולדונם לכף זכות ... לקיים מ"ש ואיש את רעת רעהו אל תחשבו בלבבכם, וכמים הפנים אל הפנים בודאי גם מהם יפול הקנאה והתחרות מלבם, וה' שלום ישם בלב כל ישראל שלום ואחוה וריעות, וכל א' יבא על מקומו בשלום ... הנני מטיל גודא רבא על כל מי שישמע מסיעת מרחמינו דבר סרה על אחד מהלומדים או היראים שאינם מסיעת מרחמינו אפילו בדרך שחוק ובדיחותא, מחויב להודיע לי במכתב, בכדי שאדע איך להתנהג עמו להתרחק מעל גבולי, ואל יבא עדי. ולהשומעים יונעם ותבא עליהם ברכת טוב".

אמנם רדיפות המתנגדים נגד החסידים בוילנא התגברו בימים האלה, והחסידים שבווילנא החזירו מלחמה שעה, וברשיון המשטרה ערכו בחירות חדשות לועד הקהלה בוילנא, בה נבחרו כמה מהעדה החסידית. וכל זה ה' למורת רוח רבינו, שכתב להם להפסיק המלחמה, ואף שלח ב' שלוחים לעדת החסידים בוילנא, להזהירם לבל ילחמו יותר נגד המתנגדים בוילנא, ונתעכבו שם השלוחים עד אחר הפסח (אגרת **Error! Bookmark not defined.**).

תקופת תקס"ב-ע

אחרי פקודת הקיסר על חירות גמורה של עדת החסידים, שאסור לרודפם; ואחרי פטירת ראש הרודפים את החסידים בקהלת ווילנא, משה ב"ר אשר, שקטה העיר מהרדיפות נגד החסידים. לא זו בלבד שהמנין המיוחד של החסידים התפתח מחדש, אלא אף גם זאת, אשר במשך הזמן קיבלו אישור לבנות לעצמם בית המדרש מיוחד בחצר הקלויז הישן, כמסופר ב"ווילנא בתקופת הגאון (ע' 45 הערה 3): "ראה בפנקס הישן של הקלויז הישן, החלטה משנת תקע"ד. בהחלטה זו מסופר ש"זה מכמה שנים" בנו החסידים את השטח שעל גבי חדרי הקהל להרחבת בית המדרש שלהם. בהחלטה נזכר הרב מלאדי זצוק"ל".

וכן סיפר רבינו (אגרת **Error! Bookmark not defined.**): "הרחקות וגזרות שיצאו כשגגה מלפני השליט בשנת תקל"ב כעל אפיקורסין ממש, שהן מן המורידין, ושלא להתחתן וכו' ... ברבות השנים אחר פטירתו של הגאון החסיד המנוח ז"ל, זכות תורתו עמדה לו ולכל המסתופפים בצלו, שלא לשפוך עוד דמים חנם, בהגלות נגלות לעיני כל ונודע האמת ונראה בעליל שאין בנו שמץ מינות ח"ו ולא שמצא דשמצא, ואי לזאת הותרו השבטים לבא זה בזה ומתחתנים עמנו תמיד, וכמו כן נתבטלו שאר הרחקות וגזירות קלות וחמורות דשנת תקל"ב, שהיו בשגגה והעלם דבר מעיני העדה".

תלמידו המובהק של הגר"א ה' הג"ר חיים מוולוז'ין. הוא עמד בקשרי ידידות עם רבינו, וביחד דנו בתורה ובנושאי עסקנות הכלל, ואפילו אודות המשכורת שיש ליתן לעסקנים העוסקים בענייני הכלל העומדים על הפרק (ראה אגרת **Error! Bookmark not defined.**): "ונדרשתי לשאלתו, ליתן לו מליצה להגאון מוואלאזין, על סיפוק ג' רובל כסף מדי שבוע, לשלוח לפיניסק דוקא. וגם אני הבטחתי לו ה' סיגי מדי שבוע".

החסיד ר' יעקב קדנר מספר בסיפורים נוראים (ד"ה עתה באתי, מג, סע"ב) שהגר"ח מוולוז'ין ורבינו נפגשו באסיפה במינסק, והרבו להתפלל בקושיות ופירוקים, ואחר כך הפליג הגר"ח בשבחיו של רבינו.

בתקופה הזאת כבר ה' שיתוף פעולה מלא בין רבינו ובין ראשי עדת המתנגדים, ואף נסע להשתתף באסיפה כללית בשקלוב, כנוצר בדברי רבינו משלהי אותה שנה (אגרת **Error! Bookmark not defined.**): "זה ערך ב' שבועות הייתי בשקלאב באסיפת המדינה בענייני הכלל".